

Władający od 1992 r. Republiką Tadżykistanu Emomali Rachmonow w sierpniu 2010 r. dokonał zaczepki w elicie tadżyckich czekistów w związku z masową ucieczką¹ więźniów ze znajdującego się w centrum Duszanbe aresztu śledczego Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego; byli oni osądzeni w związku z przygotowaniem przewrotu państwowego. W wyniku czystki personalnej stanowisko stracił „żelazny czekista”, wywodzący się jeszcze z KGB ZSRR generał pułkownik Hajriddin Abdurachimow, nieprzerwanie kierujący organami bezpieczeństwa republiki od 11 lat. Wraz z nim stanowiska utracili również – jego pierwszy zastępca Kasymdżon Gafarow i dwaj kolejni zastępcy – Achtamszo Saidzaripow i Hurszed Hajrakow.

Emomali Rachmonow i jego służby specjalne

Kazimierz Kraj

Tak jak miało to miejsce w byłych republikach radzieckich system służb specjalnych i organów bezpieczeństwa oraz innych struktur siłowych Tadżykistanu jest podobny do organizacji istniejących w innych państwach WNP. Na pewnym etapie odróżniał go fakt, że po zakończeniu wojny domowej w 1997 r. i po podpisaniu porozumienia ze zjednoczoną opozycją tadżycką

do struktur państwowych, w tym także siłowych, zaczęli napływać ludzie, którzy do tej pory walczyli z oficjalnym reżimem w Duszanbe. I tak warto przypomnieć, iż kierujący w swoim czasie ministerstwem, ds. sytuacji nadzwyczajnych Mirzo Ziojew² w 1996 r. stracił większość swojego 300-osobowego oddziału w walce z pododdziałami 1. Brygady Specnazu MSW Tadżykistanu.

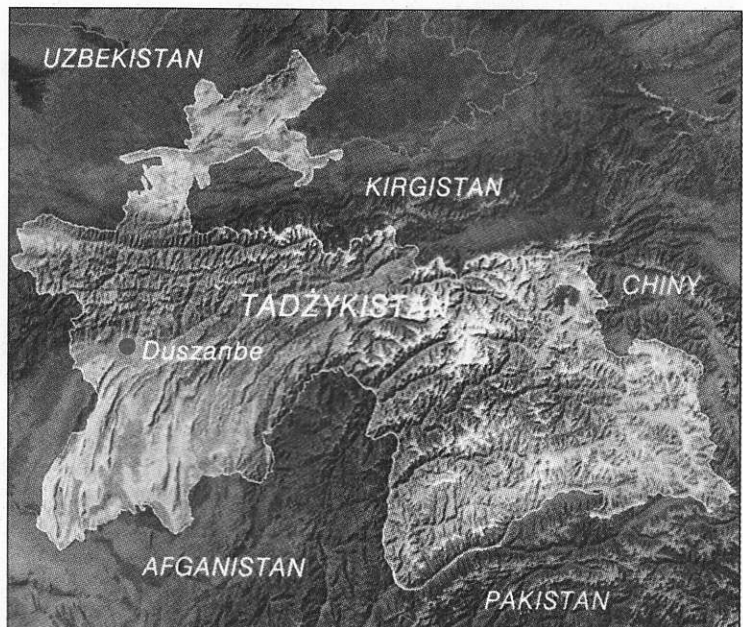
U początków służb specjalnych niepodległego Tadżykistanu stał Komitet Bezpieczeństwa Narodowego (KBN) sformowany w oparciu o bazę materialną i kadrową byłego republikańskiego KGB. Na jego czele stanął weteran radzieckiego KGB Rizo Tursunow.

Początkowo Komitet Bezpieczeństwa Narodowego oraz pozostałe struktury siłowe nie był w stanie zapobiec masowym protestom organizowanym przez opozycję – Partię Demokratyczną i Islamską Partię Odrodzenia i w latach 90. ubiegłego wieku rozpoczęła się w Tadżykistanie krwawa wojna domowa, podczas której funkcjonariusze KBN zajmowali się likwidacją stronników Islamskiej Partii Odrodzenia i Partii Demokratycznej. Na tyły przeciwnika – zjednoczonej opozycji o charakterze plemiennie-islamistycznym były przerzucane oddziały specjalnego przeznaczenia KBN. Tadżyccy specnazowcy operowali również na terytorium Afganistanu, gdzie bojownicy opozycji byli gościnnie podejmowani przez miejscowych mudżahedinów. „Likwidatorzy” KBN polowali na opozycjonistów także w państwach WNP. Np. w 1993 został zatrzymany w Moskwie funkcjonariusz tadżyckiego KBN, u którego w torbie znaleziono pistolet maszynowy. Przybył do Moskwy prawdopodobnie w celu likwidacji liderów emigracji tadżyckiej, którzy zainstalowali się w rosyjskiej stolicy. Oczywiście opozycja nie pozostała dłużna.

Po zakończeniu wojny domowej, głównym siłowym resortem tego środkowoazjatyckiego państwa było Ministerstwo Bezpieczeństwa Republiki Tadżykistan oraz jego komórki organizacyjne: zarządy, wydziały, oddziały funkcjonujące w ob-

wodach, rejonach i miastach. Ponadto ministerstwo posiadało swoje komórki (wydziały) w siłach zbrojnych Tadżykistanu oraz pozostałych rodzajach wojsk oraz innych zmilitaryzowanych formacjach. Ministerstwu zostały podporządkowane niezbędne przedsiębiorstwa, instytucje szkolne, medyczne oraz oddziały specjalnego przeznaczenia.

Podstawowymi zadaniami ministerstwa, a obecnie Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego³ są: prowadzenie działalności wywiadowczej oraz kontrwywiadowczej, zabezpieczenie łączności specjalnej i informacji dla

Oddziały specjalnego przeznaczenia Republiki Tadżykistan

Jednostka, oddział, pododdział	Resort	Informacje
Alfa	PKBN	Podstawowy oddział specnazu PKBN, podczas wojny domowej – batalion specjalnego przeznaczenia
Specjalny (operacyjny) Pułk	PKBN	Odpowiednik oddziałów operacyjnych wojsk wewnętrznych Federacji Rosyjskiej
OMON	MSW	Podstawowy specnaz MSW
Samodzielna Brygada Specjalnego Przeznaczenia	MSW	Powstał na bazie byłego OMONU, stacjonuje w stolicy kraju Duszanbe
Samodzielny Oddział Specjalnego Przeznaczenia	Gwardia Narodowa	Powstał w 2004 r.
Specnaz AKON	AKON	Jego pododdziały są przeznaczone do siłowego wsparcia operacji AKON. Jest on ulokowany w centralnym aparacie AKON oraz jego zarządach w trzech innych miastach
7. Desantowo-Szturmowa Brygada Sił Szybkiego Reagowania	MO	Pododdziały Brygady brały udział w ćwiczeniach pod nazwą Misja Pokojowa – 2007 zorganizowanych przez Szanghajską Organizację Współpracy
Samodzielna Zmotoryzowana Brygada Szybkiego Reagowania	MO	Rozwiązana po próbie zamachu stanu

oprac. K. Kraj, źródło www.agentura.ru

uprawnionych organów władzy państwowej i ich przedstawicieli, ochrona osobista czołowych urzędników i polityków państwowych oraz gości zagranicznych a także szeroko rozumiana walka z przestępczością i naruszeniami prawa, w tym profilaktyka tych zachowań.

Działalność wywiadowcza prowadzona jest w celach zabezpieczenia najważniejszych interesów Tadżykistanu. Przedsięwzięcia wywiadowcze, sposoby wykorzystania niejawnych metod i środków przy prowadzeniu działalności wywiadowczej są regulowane wewnętrznymi aktami normatywnymi Komitetu. Podstawa działalności kontrwywiadowczej to zbieranie informacji o faktach oraz oznakach działalności zagranicznych służb specjalnych w Tadżykistanie. Czekiści tadżyccy zajmują się ochroną danych stanowiących tajemnicę państwową, sprawdzaniem, ba-

daniem osób podejmujących tajną współpracę z organami bezpieczeństwa. W zakresie łączności rządowej i informacji obowiązki organów bezpieczeństwa związane są z zapewnieniem i doskonaleniem systemu łączności rządowej oraz innych rodzajów i systemów łączności i informacji. Do zadań w tym zakresie należy dbanie o zabezpieczenie kryptograficzne i techniczne bezpieczeństwa łączności szyfrowej, tak w kraju, jak i za granicą.

Tak więc zadania i obowiązki PKBN odpowiadają kompetencjom jego odpowiedników w innych państwach WNP. Jest tylko jedna różnica, wynikająca ze sposobu sprawowania władzy w Tadżykistanie. Procesy wewnętrzpolityczne zachodzące w tym kraju mają nieprzewidywalny charakter. Praktycznie nikt nie wie, co z nim będzie jutro. Nagły upadek z wysokiego stanowiska jak i jego niespodziewane wyniesienie odbywa się z tą samą błyskawiczną szybkością. Co prawda niektórym funkcjonariuszom, mimo tego rodzaju porządków, udaje się nadzwyczaj długo utrzymywać na powierzchni. Przykładem takiej urzędniczej „długowieczności” był do niedawna Hajriddin Abdurachimow, który stał na czele tadżyckich organów bezpieczeństwa praktycznie przez jedenaście lat. Gdyby przeanalizować ankietę z informacjami o osiągnięciach służbowych Abdurachimowa⁴ i jego zastępców, to ich lista byłaby niezwykle krótka. Komitet nie wyróżniał się niczym szczególnym na tle innych struktur siłowych Tadżykistanu. Pozwalało to jego kierownictwu trwać na czele resortu przez wiele lat. Udana ucieczka licznej grupy więźniów z aresztu śledczego PKBN, zorganizowana przy współudziale funkcjonariusza więzienia, zakończyła się jednak dla Abdurachimowa upadkiem i musiał odejść ze stanowiska przewodniczącego Komitetu. Stanowiska, jak już wspomniano, stracili wszyscy jego zastępcy z wyjątkiem Sajmumina Jatimowa, który został szefem Komitetu, a na jego pierwszego zastępcę nominowano dowódcę służby ochrony prezydenta Tadżykistanu generała majora Mansura Umarowa.

Przed dyplomata, naukowcem, urzędnikiem, jakim jest Jatimow, prawdopodobnie zostało postawione zadanie usprawnienia struktur Komitetu. Jakie są jednak jego realne możliwości i czy ma wystarczające ku temu kwalifikacje? Pokaże czas, o ile będzie mu on przez prezydenta Rachmonowa w wystarczającym wymiarze dany. Prawdopodobnie pożytek, jaki będzie miał Jatimow ze swojego pierwszego zastępcy generała Umarowa, będzie niewielki. Prędzej poczyni on w Komitecie więcej szkody niż pożytku. Umarow jest bowiem znany ze swojego zamiłowania do łapówek. Jest też posądzany, przez kręgi emigracji tadżyckiej w Rosji o stworzenie sieci korupcyjnej,

do której wciągnął swoich krewnych pracujących w PKBN, wykorzystując do tego celu swojego zięcia, funkcjonariusza wydziału ds. walki z terroryzmem.

Dotychczasowa droga służbowa obecnego przewodniczącego Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego jako funkcjonariusza służb specjalnych zaczęła się od sukcesów jako ambasadora w Iranie. Przeprowadzone przez Jattimowa ważne z punktu widzenia interesów Tadżykistanu sprawy oraz nawiązanie utrzymywanych do obecnych czasów przyjaznych stosunków z wieloma wpływowymi ludźmi z irańskiej elity władzy wpłynęły na jego karierę w Komitecie.

Interesującymi strukturami organów bezpieczeństwa Tadżykistanu są jego oddziały specjalnego przeznaczenia – specnaz. Oddziały specnazu znajdują się w strukturach PKBN, MSW, ministerstwie obrony i Agencji ds. Kontroli Obrotu Narkotykami.

Specnaz organów bezpieczeństwa, ówczesnego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego, powstał już w 1991 r. początkowo jako kompania, a następnie batalion specjalnego przeznaczenia. Po zakończeniu wojny domowej tadżycka Alfa została przeznaczona do walki z terroryzmem, bandytyzmem politycznym i wszelkiego rodzaju psami wojny. Wtedy też pododdział PKBN otrzymał nieoficjalną nazwę Alfa, wzorującą się na rosyjskim przykładzie. Podstawowe kadry specnazu PKBN stanowią żołnierze, którzy przeszli szkołę wojny domowej i posiadają wyniesione z niej doświadczenia. Te doświadczenia są także wzbogacone wieloma akcjami bojowymi

przeprowadzanymi na terytorium sąsiedniego Afganistanu.

Doświadczenia są nadal zbierane podczas walk toczonych na wschodzie Tadżykistanu, w czasie neutralizacji organizacji i oddziałów terrorystycznych tadżyckiej opozycji. Jedną z ostatnich operacji, w której również uczestniczył specnaz PKBN, była likwidacja byłego znakomitego komendanta polowego sił zjednoczonej tadżyckiej opozycji Abdułły Rachimowa, bardziej znanego jako Mułła Abdułła. Rachimow był poszukiwany od 14 lat. To najprawdopodobniej z jego inicjatywy w dniu 19 września 2010 r. na ko-

lumnę wojskową został przeprowadzony atak, podczas którego zginęło 27 żołnierzy i oficerów. Mułto Abdułło podczas swojej terrorystycznej działalności wspierał m.in. Islamski Ruch Uzbeki-

Hajriddin Abdurachimow – ur. w 1956 r., absolwent Państwowego Instytutu Pedagogicznego w Duszanbe oraz kursant w Wyższej Szkole KGB ZSRR. Służbę rozpoczął jako pracownik operacyjny w centralnym aparacie KGB ZSRR. W trakcie wojny domowej w Tadżykistanie formalnie był neutralny, lecz podobno współpracował z komendantem polowym Faizali Saidowem. W latach 1996 – 1999 był naczelnikiem zarządu ministerstwa bezpieczeństwa w obwodzie chatłońskim. W latach 1999 – 2006 był ministrem bezpieczeństwa, a od 1 grudnia 2006 r. przewodniczącym Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego Republiki Tadżykistanu. Jest ojcem sześciorga dzieci. Jak wielu wysoko postawionych urzędników tadżyckich zajmował się „biznesem” i miał podobno pod swoją kryszą wszystkich afgańskich biznesmenów działających w Tadżykistanie oraz podobno niektórych baronów narkotykowych.

Sajmumin Jatimow – ur. w 1955 r., absolwent Kulabskiego Instytutu Pedagogicznego (literaturoznawstwo) oraz Narodowego Uniwersytetu Tadżyckiego (prawo). Posiada tytuł doktora habilitowanego nauk politycznych w zakresie stosunków międzynarodowych. Włada językiem angielskim, ma pięcioro dzieci. W swojej karierze zawodowej był nauczycielem języka tadżyckiego, kierownikiem wydziału komitetu wykonawczego rejonu, odbył służbę w Armii Radzieckiej na Litwie, był też ambasadorem do specjalnych poruczeń MSZ Tadżykistanu, ambasadorem w Iranie, w latach 2000 – 2005 zastępcą ministra bezpieczeństwa, a następnie ambasadorem w Belgii z jednoczesnym akredytowaniem przy Wspólnotach Europejskich. W 2010 został r. zastępcą przewodniczącego PKBN Tadżykistanu, a w dniu 2 września 2010 r. został mianowany przewodniczącym Komitetu.

Rizo Tursunow – ur. w 1947 r., absolwent Moskiewskiego Elektrotechnicznego Instytutu Łączności. Od 1971 służył w organach KGB. KNB kierował w latach 1992 – 1993, następnie wyjechał do Rosji, gdzie był konsultantem FSB (FSK) do spraw polityki tej służby wobec republik środkowo azjatyckich.

stanu. Przebywał prawdopodobnie czasowo w Afganistanie. Miał tam utrzymywać kontakty z talibami bądź ich wrogiem Achmedem Szachem Masudem.

Oprócz tadżyckiej Alfy podczas wojny domowej w działaniach bojowych brał udział specjalny pułk KBN. Jednym z bardziej zasłużonych twórców tadżyckiego specnazu jest generał major Suchrob Kasymow, który do 2007 r. zajmował stanowisko dowódcy Samodzielnej Brygady Specjalnego Przeznaczenia MSW. Drugim typowym przedstawicielem twórców specnazu w Tadżykistanie jest były kapitan Armii Radzieckiej Uzbek Mahmud Chudobierdyjew. Stał się znany podczas walk z islamistami w 1993 r. Dowodzona przez niego Brygada Szybkiego Reagowania była wówczas jedną z ości świeckiego reżimu Emomali Rachmonowa. W 1996 r. Chudobierdyjew zbuntował się przeciwko Rachmonowi. Po negocjacjach podporządkował się jednak ministerstwu obrony. Rok później stwierdził, że został ponownie oszukany i ruszył na Duszanbe. Został jednak zablokowany przez Pułk Specjalnego Przeznaczenia KBN i armię. Po ciężkich walkach jego brygada została rozbita. Sam Chudobierdyjew ukrył się w górach. Ponownie dał znać o sobie w 1998 r., zajmując miasto Chodżent. Jego oddział został jednakże rozbity i przeszedł na terytorium Uzbekistanu.

Wart wspomnienia jest specnaz Agencji ds. Kontroli Obrotu Narkotykami, która jest niewielką instytucją, liczącą ok. 400 funkcjonariuszy. Służba ta finansowana jest w znacznej mierze przez ONZ oraz państwa dotujące z Europy oraz USA.

Funkcjonariusze AKON otrzymują 2-3 razy wyższe wynagrodzenie niż ich koledzy z pozostałych struktur siłowych. Specnaz AKON funkcjonuje w ramach taktyki mobilnych grup operacyjnych, w skład których wchodzi: oficer operacyjny, oficer śledczy, dwójka przewodników z psami oraz grupa komandosów, specnazu dla siłowego wsparcia operacji. Grupy w tym składzie poruszają się czterema samochodami i są wyposażone we wszystko, co jest im niezbędne do profesjonalnego działania, w tym w nowoczesne środki łączności. Pozwala im to na autonomiczne funkcjonowanie przez długi czas. Swoją groźną reputację specnaz Tadżykistanu zdobył dzięki swojemu dobremu przygotowaniu i profesjonalizmowi, a także okrucieństwu i stosowaniu wręcz prostackiej taktyki.

Przed organami bezpieczeństwa Tadżykistanu stoi wiele wyzwań, w tym walka z terroryzmem i politycznym bandytyzmem oraz utrzymanie władzy prezydenta Emomali Rachmonowa. Dowodzi tego m.in. wizyta w Rosji nowego szefa PKBN Sajmumina Jatymowa, która miała miejsce w Moskwie w październiku 2010 r.

Słabością czekistów Tadżykistanu jest ich uczestnictwo w tzw. wzięciach (łapówkarstwie) i branie pod ochronę różnych interesów za odpowiednią opłatą. Najbliższe lata pozwolą odpowiedzieć, czy Jatimow potrafi wzmocnić organizację i usprawnić działalność Państwowego Komitetu Bezpieczeństwa Narodowego Tadżykistanu, mając wśród najbliższych współpracowników osoby takie jak Mansur Umarow.

W mojej ocenie Tadżykistan jest jednym z najbardziej skorumpowanych państw Azji Centralnej, organizmem, który jeszcze kilkanaście lat temu moglibyśmy nazwać państwem upadłym. Czy bez całkowitej wymiany elit rządzą-

cych jest możliwe funkcjonowanie nie tylko profesjonalnych, ale i nie skorumpowanych⁵ służb specjalnych?

1. Uciekło 25 więźniów, zabijając po drodze wielu strażników. Wśród uciekinierów było 6? (5) Rosjan, brat byłego dowódcy Gwardii Prezydenckiej Gafora Mirzajewa, Abdurasul. Śledztwo w tej sprawie zostało powierzone MSW.

2. Zginął w strzelaninie w 2009 r. Nie był już wówczas ministrem i prawdopodobnie był związany z grupą przestępczą niejakiego N. Aizowa. Po swym zatrzymaniu zgodził się pokazać miejsca przechowywania broni i współpracować przy zorganizowaniu rozmów o poddaniu pozostałych członków gangu.

3. Od 2008 r.

4. Jak twierdzą niektórzy komentatorzy, H. Abdurachimow utrzymywał się na stanowisku dzięki... swojej tępotcie i oddaniu.

5. Podatność na korupcję w mojej ocenie nie jest związana z brakiem profesjonalizmu zawodowego, który nie koliduje z umiejętnościami brania łapówek, a nawet może ich branie ułatwiać.

Kazimierz Kraj, dr nauk humanistycznych, wykładowca Katedra Bezpieczeństwa Wewnętrznego Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, specjalista w zakresie problematyki bezpieczeństwa, jak też historii służb specjalnych, zwłaszcza rosyjskich i radzieckich.